

Odnos između kulture i odgoja

Golubić, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:236732>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-22**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

PETRA GOLUBIĆ

ODNOS IZMEĐU KULTURE I ODGOJA

Završni rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

PETRA GOLUBIĆ

ODNOS IZMEĐU KULTURE I ODGOJA

Završni rad

JMBAG: 0248035806, izvanredni studij

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij Predškolski odgoj

Predmet: Sociologija odgoja

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Sociologija

Znanstvena grana: Posebna sociologija (sociologija odgoja i obrazovanja)

Mentor: prof.dr.sc. Fulvio Šuran

Pula, 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POJAM ODGOJA I KULTURE.....	2
2.1. Općenito o odgoju i kulturi.....	2
2.2. Povijest odgoja i kulture.....	4
2.2.1. Povijest odgoja.....	4
2.2.2. Povijest kulture.....	7
2.3. Uloga i značenje odgoja i kulture	9
3. VRSTE KULTURE I ODGOJA	11
3.1. Vrste odgoja.....	11
3.2. Vrste kulture.....	14
4. ODGOJ I KULTURA U PRAKSI (s naglaskom na nošenje beba i djece).....	17
4.1. Nošenje bebe i djece.....	17
4.2. Povijest nošenja beba i djece	18
4.3. Prednosti nošenja beba i djece	20
4.4. Vrste nosiljki.....	21
4.5. Nošenje beba i djece u Americi, Indiji i Hrvatskoj.....	22
4.6. Dobrobiti nošenja beba i djece	27
5. ZAKLJUČAK	30
LITERATURA	32
POPIS ILUSTRACIJA	34

SAŽETAK

Kultura i odgoj dva su pojma koji se godinama međusobno isprepliću i razvijaju kroz društvo. Postoji nekoliko načina na koje ih možemo sagledavati, a najčešće je to s tradicionalne ili naturalističke strane. Razvoj kulture i odgoja razlikuje se od društva do društva. Svaka civilizacija ima svoju karakterističnu kulturu po kojoj se razlikuje ili prepoznaje u odnosu na drugu, a isto je i sa načinom odgoja. I odgoj i kultura mijenjaju se iz dana u dan, u suštini zadržavaju neke svoje važne izvorne vrijednosti, ali se većinom prilagođavaju promjenama koje se događaju u svijetu.

Kultura i odgoj značajno utječu na čovjeka, njegovo svakodnevno ponašanje i postupke koje usvaja još u najranijim danima kao dijete, ali i kao izgrađena odrasla osoba. Kontinuirano učenje i ulaganje u samoga sebe predstavlja jedan od načina odgoja, ali i kulture. Najbolji primjer svakodnevne primjene ovih pojmova i njihovih načela svakako je odnos između roditelja i djeteta gdje se primjenjuju neki od slijedećih tipova odgoja: autoritativan, indiferentan i permisivan. Upravo na izbor način odgoja utječe kultura kao obrazac naučenog ponašanja i primjena njezinih elemenata kod čovjeka kao oblik nasljeđa kojim se usvajaju moralne i etičke vrijednosti.

Ključne riječi: kultura, odgoj, vrste kulture i odgoja, utjecaj na čovjeka, razvoj kulture i odgoja, primjena kulture i odgoja, principi i pravila, obrasci ponašanja

SUMMARY

Culture and upbringing are two concepts that are interconnected and developed through society. There are several ways we can observe, and most often they are viewed with traditional or naturalistic sides. The development of culture and education differs from society to society, every civilization has its distinctive culture that it differs or recognizes in relation to the other, and the way it is taught. From day to day, and upbringing, as well as culture change, essentially retain some of their essential original values, but largely adjust to the changes that are taking place in the world.

Culture and upbringing leave a significant impact on human being and his daily behaviors and procedures he adopts even in the early days as a child but also as a grown adult. Continuous learning and investing in oneself is one of the ways of education but also of culture. The best example of everyday application of these terms and their principles is certainly the relationship between parents and children where one of the following types of education is applied: authoritative, indifferent and permissive. In such a way of upbringing, culture is also linked as a pattern of learned behavior and application of elements of the same to man as a form of legacy that adopts moral and ethical values.

Key words: culture, upbringing, kind of culture and upbringing, impact on man, development of culture and upbringing, application of culture and upbringing, principles and rules, patterns of behavior.

1. UVOD

U ovome će se radu pokušati odgovoriti na nekoliko ključnih pitanja: što je odgoj, što je kultura, kakva je njihova međusobna povezanost te koji značaj ti pojmovi imaju za čovjeka. Obuhvatit će se razvoj kulture i odgoja kroz povijest pa sve do danas te se prikazati na primjerima tri različite zemlje – Amerike, Indije i Hrvatske.

Otkada je čovjeka i civilizacije, može se reći da se razvija kultura i odgoj te da su sukladno tomu oni važan element u svakodnevnom životu čovjeka. Svaki je čovjek odgajan u svome domu i u vlastitoj obitelji te stječe određene obrasce ponašanja još kao dijete, a koje će primjenjivati u daljnjem životu. Usko povezano s odgojem svakako je kultura koja se bok uz bok s odgojem jednakom brzinom razvija i usvaja. Kultura se razvija godinama, od postanka ljudske civilizacije pa sve do danas razvile su se mnogobrojne kulture i običaji koji se usvajaju kao obrasci ponašanja, odnosno kroz odgoj svakog pojedinca.

U ovome radu posebno će se istaknuti koje su to vrste kulture i odgoja, kako su se razvijali kroz razdoblja, koji su sve poznati pristupi i teoretičari navedene pojmove istraživali i pokušavali na što zorniji način prikazati i objasniti. Tijekom nastanka rada, kao i razrade navedenih pojmova, korišteni su brojni izvori domaćih i stranih autora s područja kulture, sociologije, pedagogije. Na temelju prikupljenih podataka i informacija tijekom istraživanja teme ovog rada, ponuđen je primjeren pristup radu i objašnjenju pojmova kulture i odgoja te njihove međusobne povezanosti.

Ovaj rad predstavlja svojevrsni pregled međusobne povezanosti pojmova kulture i odgoja koji prožimaju čovjeka od njegove najranije dobi, rođenja, sve kroz odrastanje do formiranja odrasle osobe. Prikazan je osvrt na povijesni razvoj odgoja i kulture te stavljen naglasak na njihovoj važnosti za funkcioniranje svakog ljudskog bića.

2. POJAM ODGOJA I KULTURE

2.1. Općenito o odgoju i kulturi

Odgoj i kultura pojmovi su koji se javljaju s pojavom čovjeka, njihovo usvajanje i primjena u svakodnevnom životu omogućava ostvarivanje najsloženijih ciljeva, zadataka i procesa. Odgoj se ističe kao proces kontinuirane izgradnje, nadogradnje i oblikovanja čovjeka od rođenja s njegovim specifičnim osobinama poput moralnih, kulturnih, etičkih, intelektualnih, ali i brojnih drugih. Odgoj se može smatrati jednom od najstarijih, ali i najkompleksnijih znanosti čovječanstva jer se pojavio s pojavom civilizacije i razvija se godinama zajedno s čovjekom. Velik utjecaj u odgoju ima i psihologija koja odgajatelju pomaže da se lakše upozna s odgojenikom, odnosno pomaže mu u odabiru odgojnih metoda koje će primijeniti. Kroz odgoj oblikujemo i izgrađujemo čovjeka u skladu s njegovim moralnim, radnim, intelektualnim i tjelesnim osobinama.

Odgojem i odgojnim procesom bavi se znanost pedagogija. Vukasović (2001: 9) to objašnjava na sljedeći način: „Pedagogija kao znanost istražuje odgojni proces i zato je taj proces, kao dio društvene stvarnosti, predmet kojim se ona bavi, proučava ga i unapređuje. Kraće rečeno, predmet proučavanja pedagogijske znanosti je odgoj ili oblikovanje (izgrađivanje) čovjeka kao ljudskog bića.“ Jednako tako, u svom djelu „Moralni odgoj“ Vukasović (1977: 9) navodi sljedeće: „Odgoj je jedan od onih društvenih fenomena po kojima se ljudsko društvo bitno razlikuje od životinjskih skupina. On je opća, stalna i bitna kategorija ljudskog društva. Očituje se u prenošenju društveno-radnih, praktičnih i teorijskih iskustava: znanja, postignuća, običaja i shvaćanja starijih na mlađe naraštaje.“

Zaključuje se da je pedagogija znanost koja se temelji na brojnim iskustvima učitelja, profesora, odgajatelja i roditelja koji su godinama primjenjivali razne metode kako bi se usvojili pravilni obrasci ponašanja, ali i primijenile odgovarajuće odgojne metode.

Uz pojam odgoja usko se veže pojam kulture. Kultura kao pojava oblikuje svakog pojedinca, a time i grupe ljudi. Bruner u svom djelu „Kultura obrazovanja“ objašnjava da je kultura čovjekovo djelo te se pomoću nje omogućava i oblikuje funkcioniranje ljudskog uma, stvaranje i oblikovanje značenja kulture i kulturnog djelovanja.¹ U enciklopediji je pojam kulture opisan kao složena cjelina koja se veže uz razne vrijednosti, prakse i institucije vezane uz život pojedine skupine ljudi, a koje se prihvaćaju i prenose kroz godine putem predaje ili učenja.² Od najranijih vremena kultura je definirana kao važan element čovjekova života, ali i društva kao cjeline.

Zajednički ideali, oblici ponašanja, obrazovanje, ali i druge vrijednosti, samo su neki od elemenata kulture koji razlikuju pojedine društvene cjeline od drugih pri čemu svaka cjelina i dalje ima svoj identitet. Kultura se ne može održati bez skupine ljudi, odnosno društva, kao što se ni društvo ne može održati bez pojedinaca. Najpoznatiji je primjer razlikovanja kulture u raznim društvima podjela uloga i razlika između muškaraca i žena. Najvažnija je razlika to da su žene sposobne radati, a muškarci nisu, što različita društva, odnosno kulture, različito i tumače.

„Kulturu čine apstraktne vrijednosti, uvjerenja i percepcije svijeta koji su temelj ljudskog ponašanja i odražavaju se u ponašanju. Ti su elementi zajednički članovima određene društvene zajednice, a njihovo očitovanje stvara ponašanje razumljivo ostalim članovima tog društva. Kulture se ne nasljeđuju biološki, nego se uče, a učenje se ostvaruje uglavnom posredstvom jezika. Dijelovi kulture funkcioniraju kao jedinstvena cjelina.“³ Ono što je važno napomenuti prilikom objašnjavanja pojma kulture jest enkulturacija, odnosno proces prenošenja kulture iz generacije u generaciju tijekom godina, što znači da se kultura uči.

Pojam kulture definiran je i na sljedeći način: „Kulturu čine zajedničke vrijednosti, običaji i vjerovanja koji društvu daju zajednički identitet. U nju ubrajamo i

¹ J. Bruner (2001): *Kultura obrazovanja*, Zagreb: Educa, str. 19.

² *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34552> (pristupljeno 6.5.2017.).

³ *Priroda kulture*, Naklada Slap, dostupno na: <http://www.nakladaslap.com/public/docs/knjige/Kulturna%20antropologija%20-%202020poglavlje.pdf> (pristupljeno 7.5.2017.).

jezik odnosnog društva, baš kao i njegove obrede, modu, umjetnost, hranu, priče i način života.“⁴

Nakon svega navedenog zaključuje se kako pojam kulture predstavlja različite vrijednosti pojedine grupe ljudi, društva, kojima izražavaju svoje ponašanje, načela, uvjerenja, ali i znanje, te je usko povezan s pojmom odgoja.

2.2. Povijest odgoja i kulture

2.2.1. Povijest odgoja

Mnoge su ličnosti tijekom stoljeća svojim djelovanjem doprinijeli razvoju odgoja i kulture kakve danas poznajemo, njima su se bavili mnogi znanstvenici, filozofi, teolozi, sociolozi, pedagozi, jednako kao i učitelji, odgojitelji, roditelji, obitelji i drugi.

Pitagora (oko 580. – 500. g. pr. Kr.)⁵ je prvi među filozofima koji se bavio odgojem. Osnovao je internat u kojem se odgajalo i učilo polaznike u skladu s njegovim uvjerenjima, stavljajući naglasak na retoriku, dijalektiku, gramatiku, prirodne sposobnosti i vježbanje od najranije dobi čovjeka što je po njemu predstavljalo najbolji način odgoja i stjecanja sposobnosti, znanja i vještina.⁶ Osim Pitagore, značajni antički filozofi koji su se isticali po pitanju bavljenja odgojem jesu Platon i Sokrat. Sokrat (469. – 399. g. pr. Kr.) posebno ističe moralni odgoj kao glavni element odgoja čovjeka. Njegov odgoj uključuje spoznavanje samoga sebe tako da se osobu najprije navodi na pogrešan stav, a zatim pomoću sugestija upućuje na ispravan zaključak. Platon se bavio odgojem po atenskom i spartanskom idealu, ističući kako se odgoj u društvu nalazi na najvišem mjestu ljestvice prioriteta. Najvažniji elementi duhovnog i tjelesnog razvoja kod svakog su pojedinca muzički i gimnastički.⁷ U svom djelu „Politeji“ Platon daje objašnjenje kako je odgoj nešto što

⁴ E. Enciklopedija (2006) Mozaik knjiga: Slovačka, str. 296.

⁵ Pitagora je bio grčki filozof i vrhunski matematičar. Između ostalog poznat je i po *Pitagorejskoj školi* gdje se fokus stavlja na zajedništvo i tajnost s naglaskom na matematičko područje. Osim u matematici, dao je veliki doprinos na polju filozofije (osobito u vezi s reinkarnacijom čovjekove duše), fizike i astronomije.

⁶ A. Vukasović (2001): *Pedagogija*, Hrvatski katolički zbor „MI“: Zagreb, str. 10.

⁷ Ibidem.

se vrši kontinuirano, njime se teži stvaranju novog čovjeka, a preodgojem se poboljšavaju već stečene vještine i sposobnosti kroz obrazovanje u moralnom smislu. Prema Platonu vrijeme odgajanja podijeljeno je na sljedeća vremenska razdoblja:

- a) od treće do šeste godine života, razdoblje vrtića;
- b) od sedme do desete godine života, razdoblje osnovne škole;
- c) od jedanaeste do sedamnaeste godine života, razdoblje srednje škole;
- d) od osamnaeste do dvadesete godine života, razdoblje u kojem se najviše ističu vojna obuka i tjelesna kultura;
- e) od dvadesetprve do tridesete godine života, razdoblje visoke škole;
- f) od tridesetprve do tridesetpete godine života, razdoblje filozofije;
- g) od tridesetšeste do pedesete godine života, razdoblje dijaloga, ideja.⁸

Sličnu podjelu daje i Aristotel⁹ koji ističe kako se razdoblje čovjekova života dijeli na: djetinjstvo, dječastvo, mladenaštvo i zrelost. Time bitno naglašava psihologijske elemente odgoja i harmonijsko razvijanje karakteristika pojedinca.¹⁰

Osim spomenutih antičkih filozofa, u čije se vrijeme odgoj smatrao granom filozofije, za vrijeme humanizma odgoj se promatra s teorijske strane i postaje samostalnim pojmom. U prvi se plan stavlja učenik, odnosno odgojenik, njegovi interesi i aktivnosti, kao i obrazovanje s naglaskom na književnost, prirodne znanosti, jezike i sve što je povezano s odgojem. Kako Vukasović (2001: 12-13) navodi u svom djelu „Pedagogija“, najpoznatiji humanisti su Vittorino da Feltre (1378. – 1477.), talijanski otac humanosti koji ističe razvoj osobnosti u skladu, tjelesnu aktivnost, a posebno moral i odgoj u skladu s moralnim vrijednostima. Ludovicus Vives (1492. – 1540.), španjolski humanist koji prije svega ističe ulogu žene u odgoju, načelo zornosti i zavičajnosti, samorada te prihvaćanja tuđeg interesa. Vivesa se često smatra jednim od važnijih osnivača pedagogije u novom ruhu. Francois Rabelais (1494. – 1553.) najveći je kritičar srednjovjekovnog načina odgoja čime automatski daje dozanja da ga pretežito zanima nov način odgoja koji potiče razvoj

⁸ M. Kopic: *Od odgoja do uzgoja*, 19.6.2011., dostupno na: <http://pescanik.net/od-odgoja-do-uzgoja/> (pristupljeno 7.5.2017.).

⁹ Aristotel (384. g. pr. Kr. – 322. g. pr. Kr.) je bio starogrčki prirodoslovac i filozof. Veliki naglasak u svojim učenjima stavlja na to da se ljudsko znanje stječe pomoću osjetila i iskustva koja se doživljavaju kroz osjetila, takav način učenja naziva se aristotelizam.

¹⁰ A. Vukasović (2001): *Pedagogija*, Hrvatski katolički zbor „MI“: Zagreb, str. 11.

intelektualnih i fizičkih aktivnosti, zdrav način života i u kojemu se učenje provodi u prirodi. Prema Rabelaisu važnu ulogu ima kombinacija prethodno spomenutih elemenata s naglaskom na radni odgoj i estetiku. Osim Rebalaisa, spominje se još jedan veliki francuski humanist koji je dao svoj doprinos humanističkom gledištu na odgoj. To je Michel Montaigne (1533. – 1592.), najpoznatiji po svom djelu „Eseji“, koje je izdano u 75 izdanja, a u kojem iznosi svoje stavove o odgoju. Montaigne ističe kako bi svaki pojedinac trebao samostalno razmišljati i donositi odluke, kombinirati praksu i teoriju te da znanje nije učenje napamet, već kontinuirano usvajanje znanja i vještina s razumijevanjem.

Od njemačkih predstavnika iz razdoblja humanizma ističe se Erazmo Rotterdamski (1467. – 1536.) koji smatra kako formalan način odgoja nije ispravan te da tjelesne kazne učitelja iz srednjeg vijeka nisu učinkovite odgojne metode. Paralelno proučava i piše o odgoju djevojčica i dječaka s naglaskom na jezičnu kulturu prilikom odgoja.

Zahvaljujući prethodno spomenutim filozofima i teoretičarima iz razdoblja antike i humanizma, postepeno dolazi do formiranja odgajateljske odnosno pedagogijske znanosti kao samostalne discipline. Na temelju prethodnih zaključaka i mišljenja spomenutih teoretičara dolazi do proširenja i obogaćivanja odgoja i odgojnog sustava.

Brojni sustavi odgoja, školstva, nastave, ali i udžbenika u svijetu nastali su pod utjecajem stavova Jana Amosa Komenskog (1592. – 1670.), najpoznatijeg češkog pedagoga i začetnika moderne pedagogije, i njegovih djela „Materinska škola“, „Didaktika“, „Velika didaktika.“ Komensky smatra kako se od svakog učenika može formirati čovjek unutar odgojno-obrazovnih institucija u kojima se uči o svim područjima koja ga okružuju. Najznačajnija načela koja je Komensky postavio su načelo svjesnosti i zornosti, načelo sistematičnosti i postupnosti, načelo interesa i koncentracije.¹¹

¹¹ A. Vukasović (2001): *Pedagogija*, Hrvatski katolički zbor „MI“: Zagreb, str. 14.

John Locke (1632. – 1704.) prepoznatljiv je po tome što u prvi plan stavlja moralni odgoj, zatim tjelesni, te na kraju intelektualni gdje posebno naglašava empirijski način odgoja. Empirijski način odgoja prema Locku zasniva se na društvenim elementima i odgoju kao najvažnijim faktorima samoga odgoja, razvoja pojedinca i njegova karaktera. Zalagao se za odgoj temeljen na težnji za istinom, radom, lijepim ophođenjem prema drugima i samoobrazovanjem. Jean Jacques Rousseau (1712. – 1778.) zalagao se za slobodan, prirodan i demokratski način odgoja o čemu posebno piše u svom djelu „Emil ili o odgoju“, a u njemu ističe da se odgoj treba vršiti u skladu s čovjekovom naravi. Rousseau smatra da je od obrazovanja važnija samo čovjekova dobrota kojom se teži moralnom, ali i radnom načinu odgoja. Smatra da se radom čovjek osjeća neovisnim o drugome, slobodnim, a njegovim se načinom odgoja potiče kreativan, manualan i intelektualan rad ali se javlja i potreba za ulaganjem u sebe.¹²

2.2.2. Povijest kulture

Kultura svoj razvoj počinje bilježiti razvojem čovjeka u duhovnom, materijalnom i intelektualnom smislu. Sama riječ kultura potječe iz latinskog jezika, a označava njegu, obrađivanje, stvaranje nečega kao što je primjerice glazba, književnost, obrazovanje, običaji i slično. Kulture ne bi bilo da nema društva, jednako kao što ni društva ne bi bilo da se godinama nije stvarala kultura. Ono što zasigurno daje veliki doprinos razvoju kulture, svjetonazorski su pogledi pojedinaca, ali i većih grupa ljudi, društva. Najpoznatiji su elementi kulture: simboli, jezik, njezino prenošenje iz generacije u generaciju, učenje, prihvaćenost od strane društva, inovativnost te širenje. Najpoznatija kultura jest narodna, ona koja je proizašla iz puka, stvarana godinama, stoljećima, i prenošena s koljena na koljeno putem predaje, usmenih i pismenih običaja, ideja, vjerovanja, načina rada te odgoja i obrazovanja. Kultura se sa stajališta sociologa najčešće definira kao društvena znanost, odnosno kao način života pojedine skupine ljudi, društva.

E. B. Tylor u svom djelu „Primitivna kultura“ iz 1871. godine navodi kako smatra da je kultura vjera, moral, običaji, znanje i zakoni, prije svega povezivanje duha i prirode, estetike i slobode. F.Schiller u djelu „Pisma o estetičkom odgoju čovjeka“ iz

¹² Ibidem, str. 15.

1795. godine govori o odgoju, ali prije svega skreće pozornost na kulturu i podjele među ljudima koje je potrebno izmiriti povezivanjem tako da svatko postigne svoje osobne interese poštujući različitosti. Tijekom renesanse došlo je do razvoja civilizacije o čemu govori N. Elias u djelu „O procesu civilizacije“ iz 1939. godine, ističući ideal samoodgoja, težnju koja spontano, prirodno, dolazi od pojedinca uz pretpostavku o ekonomsko-društvenim uvjetima tadašnjeg vremena. J. G. Herder u djelu „Ideje o filozofiji povijesti čovječanstva“ (1774.-91.) daje značaj kulturama izvan Europe: „Što jedan narod smatra prijeko potrebnim za optjecaj svojih zamisli, to drugomu nije nikada palo na pamet, dok bi treći to proglasio štetnim.“ U XIX. stoljeću posebno se ustrajalo na kulturi kao jedinstvenoj cjelini s obzirom na tehnološki napredak i industrijalizaciju. M. Arnold u djelu „Kultura i anarhija“ iz 1869. godine govori da se mora spoznati ono što je najbolje kod nas samih i da se tomu treba težiti. Time bi se kultura zadržala kao jedna cjelina s naglaskom na politički, etnički i strukovni identitet. Kulturkritik preuzima mišljenje M.Arnolda te teži sintetičko-kompaktnoj povezanosti i sadržajnosti kulture.¹³

Ralph Linton govori o kulturi kao nasljeđu društva i kako se ona uči tako da svaki pojedinac odrasta s kulturom. Posebno naglašava proces enkulturacije. Leslie A. White, antropolog, naglašava kako su simboli ključan element kulture i predstavljaju početak ponašanja ljudi, a najznačajniji je simbol kulture svakako jezik. Upravo se jezikom kultura prenosi s koljena na koljeno, odnosno iz generacije u generaciju. White ističe kako se kultura sastoji od slijedećih elemenata: ideološkog, tehno-ekonomskog i socijalnog elementa.¹⁴ A. R. Radcliffe-Brown (1881. – 1955.), antropolog iz Velike Britanije najpoznatiji po funkcionalno-strukturalnoj školi misli, u prvom planu ističe običaje društva i njegova djelovanja čime se izravno omogućuje opstanak društva. Proučavao je na koje sve načine običaji, stavovi, ideje i uvjerenja utječu na održavanje sustava kulture. Bronislaw Malinowski (1884. – 1942.) smatra kako svaka osoba svoje psihološke i biološke potrebe ostvaruje putem kulturnih institucija koje omogućavaju njihovo ostvarenje. Prema Malinowskom kultura

¹³ *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34552> (pristupljeno 6.5.2017.).

¹⁴ *Priroda kulture*, Naklada Slap, dostupno na: <http://www.nakladaslap.com/public/docs/knjige/Kulturna%20antropologija%20-%202020poglavlje.pdf> (pristupljeno 7.5.2017.).

zadovoljava potrebe poput rađanja i hranjenja, potrebe poštivanja zakona i obrazovanja, kao i potrebe umjetnosti i religije.¹⁵

Prema svemu navedenom zaključuje se kako je čovjek godinama bio u procesu prilagodbe vezane uz kulturu, običaje i odgoj. Za kulturu je karakteristično da pomaže svakom pojedincu u prilagodbi promjene okoline. Ona pomaže prilikom rješavanja problema čime se vidi uzajamna povezanost čovjeka i kulture te je jasno da su oba pojma u životnoj simbiozi. Kultura omogućava proizvodnju usluga i roba, kontinuitet u biološkom smislu, enkulturira nove članove, omogućava postupanje prema pravilima i prilagođavanje tim pravilima u društvu. Godinama je dolazilo do promjene kulture, kultura se prilagođavala čovjeku, ali i čovjek kulturi. Te su promjene zapravo bile odgovor na razne događaje: dolazak novih naroda, prirodne promjene, ponašanje ljudi, način odijevanja, industrijalizaciju, razvoj kinematografije te brojne druge. Kultura je sama po sebi fleksibilna i ako želi opstati mora se prilagođavati promjenama. Međutim, promjene koje dolaze s kulturom ponekad mogu biti nepredvidive i katastrofalne kao što su tsunami, suša, uragan, pomor riba i životinja, požari i poplave, bolesti. Ljudi su društvena bića te svoju potrebu za razmjenom iskustava, misli i stavova ostvaruju afirmiranjem u različitim kulturama.

2.3. Uloga i značenje odgoja i kulture

Samo značenje i uloga odgoja i kulture očituju se u tome što su oba pojma proizašla djelovanjem čovjeka kao pojedinca, ali prije svega u zajednici sa skupinom pojedinaca koji su razmjenjivali svoje misli, ideje, sposobnosti za rad, običaje i iskustva. Međusobna komunikacija i djelovanje ljudskog faktora ključni su elementi razvoja odgoja i kulture, ali i opstanka čovječanstva. Upravo zahvaljujući načinu odgoja pojedinaca, ali i društva kao cjeline, omogućeno je prenošenje kulture između generacija. Moglo bi se reći da koliko je različitih zemalja na svijetu, toliko postoji i različitih kultura koje u određenim elementima imaju nešto zajedničko, a to je da sve potječu iz odgoja pojedinca što se potom prenosilo na cjelokupnu zajednicu.

¹⁵ Ibidem.

Koliko su pojmovi odgoja i kulture važni leži u činjenicama da i za odgoj i za kulturu postoje posebne grane znanosti koje se njima bave. Tako je za razmjenu kulturnih informacija zaslužna znanost poznatija pod imenom memetika, a za odgoj pedagogija. Memetika definira mem kao pojam za jedinicu informacija vezanih uz kulturu koja se prenosi od čovjeka do čovjeka, odnosno od uma do uma. Razvoj kulture i obrazovanja povezani su s biološkim razvojem čovjeka pa se tako mem ili mema definira kao kulturna informacija koja ostaje pohranjena u mozgu pojedinca. Pojam mema ili meme svoju današnju prepoznatljivost može zahvaliti Richardu Dawkinsu koji ga je stvorio 1976. godine. Mem dolazi od grčke riječi *mimos* koja znači oponašati. Za jasne primjere oponašanja Dawkins navodi oponašanje političkih ideja, melodija, vjerovanja, mode, šala i drugog. Uloga memi je širenje na nove ljude, pojedince, koji će potom zaživjeti tu istu ideju, na taj način memi mutiraju i razvijaju se, a najpoznatije su: jezik, religija, pjesme, moda, teorije, tradicije, običaji, odgoj.¹⁶

Ante Vukasović (2001: 40) u svom djelu „Pedagogija“ ističe nekoliko ključnih elemenata odgoja čime se ističe njegovo značenje i uloga. Najvažnija je starost odgoja, a ona datira otkada je i čovjeka. Zahvaljujući načinu rada i njegova usavršavanja, čovjek je postojeća znanja i vještine prenosio na nove generacije čime je omogućen kontinuitet. Upravo zbog odgoja i prenošenja načina rada, znanja, vještina, sposobnosti iz generacije u generaciju omogućen je razvoj ne samog odgoja kao znanosti, već i civilizacije i kulture, ljudskog društva i znanosti uopće. Vukasović ističe: „U tome se, upravo i očituje funkcija odgoja. Stoga kažemo da se glavni smisao odgoja sastoji u prenošenju prethodnih iskustava čovječanstva – stečevina kulture i civilizacije – na nove naraštaje, koji nastavljaju djela svojih predaka.“

Slijedom navedenog može se zaključiti kako su kultura i odgoj dvije kategorije znanosti koje predstavljaju itekako važan faktor za razvoj čovjeka kao pojedinca, ali i zajednice kao cjeline. Omogućuje se razvoj moralnih, radnih, estetskih, tjelesnih i intelektualnih elemenata svakog pojedinca s pomoću kojih se on izgrađuje kao ljudska jedinka. Odgoj je ključan za razvoj svih društvenih segmenata uključujući i kulturu. Odgoj je kultura, a bez odgoja i kulture nema mogućnosti napretka

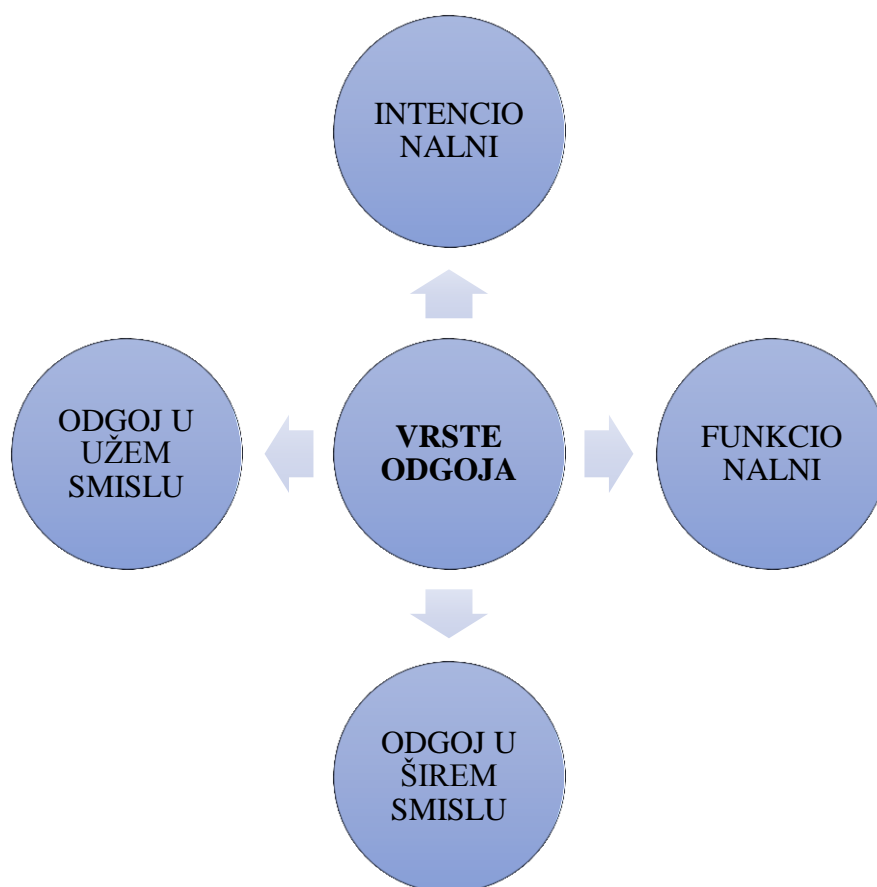
¹⁶ *Memi – virusi uma*, Funkymem portal za bitne stvari, dostupno na: <https://funkymem.com/zones/saznajte-sve-o-memima> (pristupljeno 16.5.2017.).

čovječanstva kao ni njegove budućnosti. Kultura i odgoj imaju obilježje namjere, oba pojma imaju svrhu, a ta je svrha primjena znanja, vještina, mogućnost napretka i razvoj ljudske zajednice.

3. VRSTE KULTURE I ODGOJA

3.1. Vrste odgoja

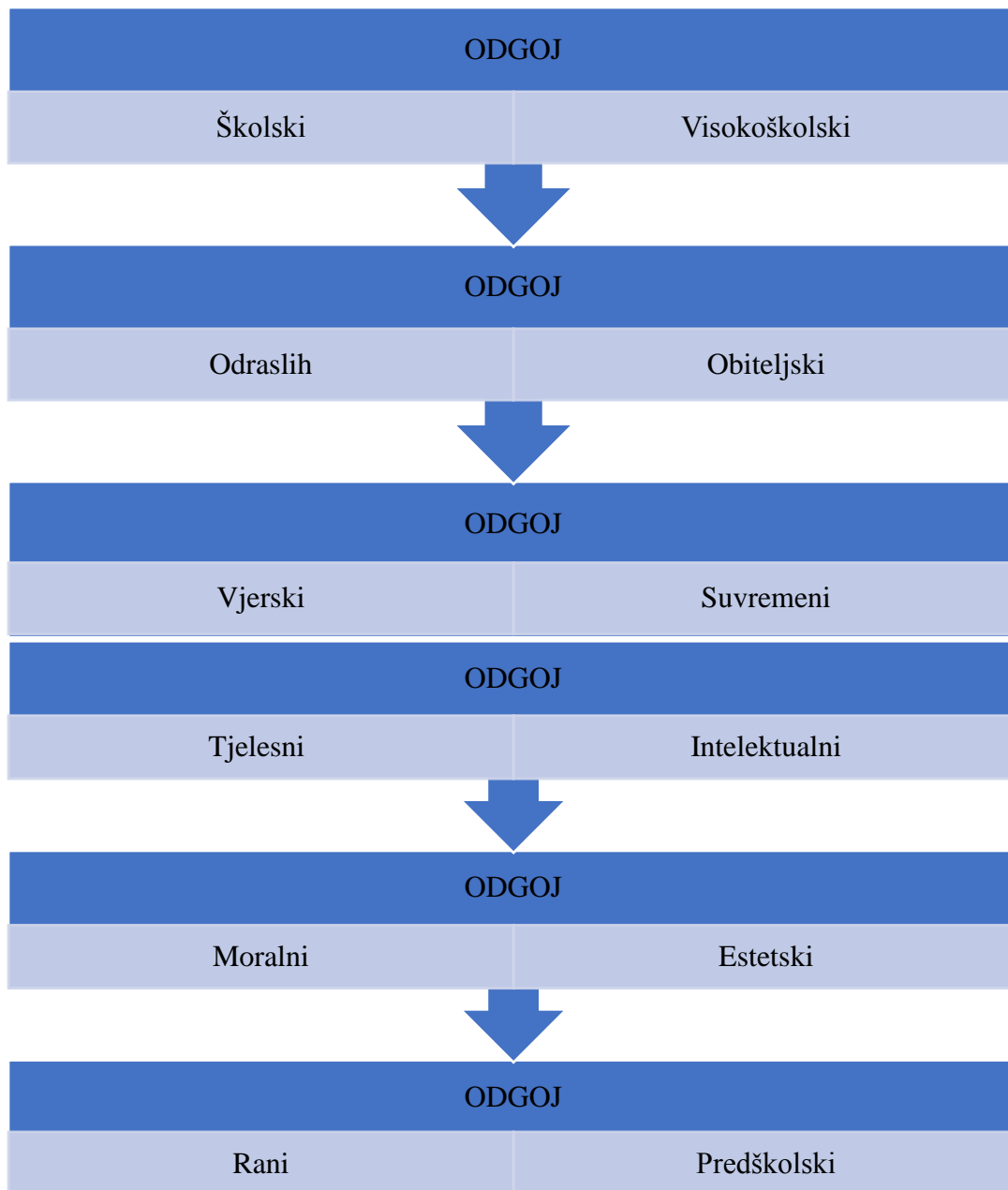
Kao što je već ranije spomenuto, odgoj predstavlja oblikovanje ljudskog bića, educiranje, usavršavanje na svaki mogući način i u svakoj životnoj situaciji. Odgoj se smatra društvenom, povijesnom i generacijskom kategorijom života pojedinca, ali i skupine ljudi. U skladu s time prikazana je ilustracija autorice rada s pojašnjenjem o vrstama odgoja.

Slika 1: Vrste odgoja

Intencionalni odgoj može se definirati kao odgoj kojega pojedinac stječe u obitelji, vrtiću, školi, fakultetu, kroz način života, temeljem osobnih stavova i uvjerenja, ideala, svakodnevnih situacija koje izgrađuju čovjeka. Temelj su institucionalnog odgoja manifestacije koje su stvarne, realne, slučajne ili namjerne, planirane, socijalizacija čovjeka od najranije dobi. Intencionalni je odgoj namjieran, organiziran i isplaniran sa svrhom educiranja pojedinaca. Suprotan oblik ovakvoj inačici odgoja jest funkcionalni odgoj koji je spontan i smatra se nekontroliranim načinom (pozitivnog ili negativnog) djelovanja okoline koja okružuje pojedinca. Funkcionalni način odgoja smatra se odgojem koji često gubi svoje temelje te se drži da predstavlja više negativne nego pozitivne strane društvene cjeline koja ima utjecaj na odgoj i kulturu pojedinca. Upravo zbog toga potrebno je svakodnevno usavršavanje i educiranje kako bi se eliminirali negativni učinci funkcionalnog odgoja. Sve upućuje na to da se odgoj može sagledavati u širem i užem smislu. U širem smislu odgoj predstavlja djelovanje na sve životne aspekte pojedinca – njegovu osobnost, intelektualnost, emotivnu inteligenciju i karakter. Prema tome se zaključuje kako je odgoj u širem smislu proces kojim se usvajaju navike, znanja, razvijaju tjelesne vještine, snage i sposobnosti te stavovi prema svijetu. Kada se govori o odgoju u užem smislu, fokus je na pojedincu, na njegovu karakteru koji se oblikuje od najranije dobi dok je još dijete i izgrađuje tijekom školovanja kroz osnovnoškolske, srednjoškolske i sveučilišne aktivnosti, ali prije svega i kroz obiteljske odnose i odnose s drugim ljudima. U prvome su planu emotivna i socijalna inteligencija pojedinca, stavovi i volja za određenim djelovanjem i dokazivanjem u zajednici, postupcima i zadacima koji su temeljeni na kulturi i obrazovanju. Zaključuje se kako je upravo kultura ta koja ima ključnu ulogu u tome kako će određeni pojedinci biti odgojeni i na koji će način usvojiti određena znanja, navike i stavove. Ono što je svakako važno jest da se ta znanja, vještine, stavovi i navike usmjere pravome cilju, a to je kontinuirano usavršavanje pojedinca. Sve suprotno od toga bilo bi poražavajuće ne samo za pojedinca već i za cijelu jednu zajednicu.

Osim prethodno spomenute podjele odgoja važno je napomenuti da postoje još mnoge podjele i vrste odgoja. Na sljedećoj su slici prikazane neke od njih.

Slika 2: Podjela odgoja

Na temelju prikazanog može se zaključiti kako postoje razne podjele i vrste odgoja koje se tiču čovjeka kao pojedinca, ali i zajednice, jer je svaki od spomenutih važan za njegov pravilan razvoj. Svi oni čine odgojni proces u cjelini koji je sastavljen od brojnih sudionika, elemenata, funkcija, institucija i ciljeva, a sve u svrhu uspješne realizacije u raznim životnim poljima, kao što su socijalno, kulturno, ekonomsko, političko, društveno polje i brojna druga. Svakom izmjenom i najmanjeg elementa koji čini neku od spomenute vrste, mijenjaju se i ciljevi odgoja.

3.2. Vrste kulture

Kao što je već spomenuto u radu, glavne komponente kulture svakako su rituali, jezik, simboli, norme, vrijednosti, običaji i ostalo, pa prema tome možemo govoriti o mnogobrojnim vrstama kulture. Svaka zemlja ima svoju kulturu, a svaki narod, odnosno svaka kultura ima svoju supkulturu koja se na nju veže. Kako navodi Ministarstvo kulture: „Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta.“¹⁷ Kulturna je baština prije svega važna za znanost, obrazovanje i povijesni razvoj društva, a ističe se i u antropološkom, arheološkom i paleontološkom smislu.

U nastavku je prikazana podjela kulturne baštine na materijalnu i nematerijalnu te ono što svaku od njih čini. Svakako je važno napomenuti kako je očuvanje kulture i kulturne baštine pojedine zemlje financijski izuzetno težak posao, ali je neophodan zbog očuvanja kulture i baštine za buduće naraštaje. Primjerice, Republika Hrvatska koristi tri financijska izvora kako bi održala i sačuvala kulturnu baštinu, to su:

- privatni i institucionalni vlasnici kulturnih dobara,
- jedinice lokalne i regionalne vlasti,
- državni proračun za Ministarstvo kulture.¹⁸

¹⁷ *Kulturna baština*, Ministarstvo kulture, dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (pristupljeno 20.5.2017.).

¹⁸ *Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011. – 2015.*, Ministarstvo kulture, dostupno na: http://www.min-0kulture.hr/userdocsimages/bastina/STRATEGIJA_BASTINE_VRH.pdf (pristupljeno 20.5.2017.).

MATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

NEPOKRETNNA KULTURNA BAŠTINA

- građevine (civilne, vojne, sakralne, memorijalne)
- povijesna naselja
- povijesno memorijalna područja
- arheološka baština (podvodna i kopnena)
- kulturni krajolici, selo, naselje
- perivoji, vrtovi, parkovi

POKRETNNA KULTURNA BAŠTINA

- predmeti u muzejima, knjižnicama, galerijama, arhivima
- prirodoslovna građa
- djela primijenjene, glazbene i likovne umjetnosti
- kazališni rekviziti
- filmovi, glazba, knjige
- odjeća, namještaj
- sakralnog karaktera

NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

- društva/udruge za očuvanje tradicije i obilježja
- dokumentiranje i prenošenje znanja i vještina
- demografske promjene društva
- prenosi se predajom

- ekonomski i tehnološki razvitak
- dokumentacija nematerijane baštine pohranjena u institutima, muzejima, fakultetima
- "čuvari" nematerijalne baštine - lokalna vlast, zajednica, znanstvenici, društvene zajednice

- izrazi, fraze, praksa
- predstave, gl. instrumenti
- vještine, znanje
- prenosi se iz generacije u generaciju
- dijalekti, jezici, govor
- ples, glazba, običaji i obredi

Slika 3: Vrsta kulturne baštine

Na temelju istaknutog može se zaključiti kako je podjelu kulture prema vrstama gotovo nemoguće analizirati iz jednostavnog razloga što svaka zemlja, svaki narod, ali i svaki pojedinac ima svoju kulturu i elemente koji ju čine jedinstvenom. Najkraće rečeno, kulturu čine pojedini elementi kulturne baštine u materijalnom, nematerijalnom, pokretnom i nepokretnom smislu. Kako bi se kultura očuvala i prenijela putem usmene, narodne, predaje, važan je i element odgoja svakog pojedinca. Stoga je prijeko potrebno da se on razvija, odrasta, obrazuje, ali i odgaja u skladu sa svojom kulturom i običajima pojedinog podneblja, odnosno zemlje iz koje potječe.

Kako Ninčević (2009: 59) navodi u svom članku: „Interkulturalnost je proces, akcija koja se ostvaruje u trajnoj dijalektici između jedinstva i različitosti, institucije i institucije, općenitosti i posebnosti, sjećanja i budućnosti, vjerovanja i svjedočenja, odgovora smisla i svakodnevnih zahtjeva, otvaranja i zatvaranja.“

U nastavku rada pokušat će se na praktičnim primjerima pokazati neke od navedenih pretpostavki i teorija. Najbolji odnos između kulture i odgoja može se uočiti u svakodnevnom životu unutar obitelji, poslovnim i sportskim aktivnostima te u školama i na sveučilištima. Kao primjeri poslužit će različite zemlje sa svojim entitetima i običajima u odgajanju djece od najranije dobi, odnosno od rođenja.

4. ODGOJ I KULTURA U PRAKSI (s naglaskom na nošenje beba i djece)

Navedene pretpostavke i teorije potkrijepit će se primjerima kako bi se što zornije prikazali pojmovi odgoja i kulture. Proučavat će se predškolska dob djece, konkretno nošenje beba i djece, a u obzir se uzimaju različite zemlje, njihovi načini, običaji, stavovi i mišljenja.

4.1. Nošenje bebe i djece

Iris Božić, priznata savjetnica za nošenje u Hrvatskoj i sama majka, svoje iskustvo i znanje stekla je nošenjem svog sina, ali i na edukaciji koju je stekla u školi za nošenje u Dresdenu. Svoja znanja ona prenosi na druge mame i tate koji se upuštaju u avanturu nošenja djece. Tako na internetskoj stranici *Nošenje beba (i djece)* navodi sljedeće podatke. Nošenje djece može se podijeliti na moderno i tradicionalno nošenje, pri čemu se ističe nekoliko bitnih kategorija kao što su: prednosti i dobrobiti nošenja beba i djece, preporučljive i ergonomski ispravne marame i nosiljke, koji su položaji tijela prilikom nošenja i slično. Na toj je stranici moguće pronaći i popis savjetnica za nošenje, ali i ostale zanimljive rubrike. S tradicionalnog gledišta, nošenje je vještina koja se stječe odmalena, posebno ako se živi u većoj obiteljskoj zajednici gdje starija djeca nose mlađu. Nošenje beba potječe od engleskog izraza *babywearing*, a označava pojam koji je star gotovo 2.2 milijuna godina, kada se smatra da je započelo nošenja beba i djece. Nošenje se isprva smatralo brigom o djetetu na nomadski način, prije svega zato što su žene istovremeno vodile brigu o kućanskim poslovima, poljoprivredi, ali i drugoj djeci koju su imale. Uz tradicionalne tehnike nošenja djece javljaju se i one modernijega tipa. Najpoznatije moderne nosiljke su *klokanice*, odnosno nosiljke koje se pričvršćuju pomoću kopči. Zahvaljujući upravo *mei tai*, azijskoj nosiljci koja potječe od naroda Hmong, a danas se nalazi na području Tajlanda, Laosa, Kine i Vijetnama, nastale su poznate nosiljke *klokanice*.¹⁹

Često se postavlja pitanje je li nošenje beba i djece kulturalno prihvatljivo i prikladno u svijetu, i to osobito u zapadnom dijelu svijeta. Generalno se smatra da je

¹⁹ *Tradicionalno i moderno nošenje*, Nošenje beba (i djece), dostupno na: <https://nosenjebeba.com/2016/08/11/tradicionalno-i-moderno-nosenje/> (pristupljeno 1.6.2017.).

prihvatljivo zato što je svakom roditelju prirodno, instinktivno, da drži svoju bebu, odnosno dijete. Međutim, važno je istaknuti kako pojedine nosiljke, njihov materijal, tkanje, uzorci ili boje predstavljaju pojedinu kulturu ili narod te se koriste kako bi ih istaknule među ostalima. Tako možemo spomenuti meksički *rebozo*. Njegov naziv označava duljinu marama ili sloj u vezu marama što je sinonim za šal koji potječe iz Meksika, a služi za nošenje beba i djece. *Rebozo* je specifičan po tome što se izrađuje pomoću malog tkalačkog stana ili ručno, a razlikuje se od sela do sela u Meksiku prema uzorcima kojima se ističe duhovno značenje, ali i tradicija. Osim za nošenje djece, *rebozo* se koristi i za zaštitu od sunca, nošenje namirnica, ukapanje mrtvih i slično, njime se ističe jedna posebna kultura, običaj i odgoj jednog naroda.²⁰

4.2. Povijest nošenja beba i djece

Kako se navodi na internetskoj stranici *Nošenje beba (i djece)*, nošenje u Europi seže još u daleku prošlost kada se pojavljivalo u likovnoj umjetnosti, na fotografijama u obiteljskim albumima, opisima u književnosti ili običajima koji se prenose s koljena na koljeno. Najpoznatija skupina Indijanaca Navajo povijali su djecu i bebe o tvrde nosiljke ili ploče pomoću šalova, marama, ogrtača ili kaputa. U viktorijansko doba dolazi do prekretnice što se tiče nošenja. Pojavom industrijalizacije nastaje podjela društva na bogati i siromašan sloj. Bogati sloj odbijao je na bilo koji način biti povezan sa siromašnim pa tako i po pitanju nošenja beba i djece. Smatralo se da je nošenje rezervirano za siromašne, a posebno je bilo primamljivo vidjeti ženu s bebom u kolicima jer je to za bogati sloj društva predstavljalo statusni simbol moći. U Walesu u Ujedinjenom Kraljevstvu majke i žene koje doje svoju djecu nose ih u *siof fagu*, odnosno šalovima za dojenje. Šalovi za dojenje prije svega imaju glavnu ulogu da omoguće dojenje na diskretan način, a tek potom služe za nošenje.

²⁰ Ibidem.

Slika 4: Nošenje beba, djece pomoću *Siol fagua*

(Izvor: Nošenje beba (i djece), dostupno na:

<https://nosenjebeba.com/2016/08/11/tradicionalno-i-moderno-nosenje/>

Austrija i Njemačka isticala su se s *Kindertragemantel* i *Hockmantel* ogrtačima koji su bili napravljeni za nošenje beba i djece. S obzirom na to da su bili nepraktični, zamijenjeni su kolicima koja su tada bila znak bogatstva. Slavenski su narodi djecu najčešće prenosili u tkanim stolnjacima, lanenim tkaninama, maramama, pregačama ili šalovima koji su bili dugački i čvrsti, napravljeni od kvalitetnog materijala koji se mogao čvrsto vezati što je automatski omogućavalo duže nošenje. Slavenska tradicija održala se do danas i simbolizira prije svega povezivanje s djetetom, pružanje nježnosti, pažnje i ljubavi. Najistaknutiji načini nošenja svakako su oni koji imaju korijene u slavenskoj i europskoj tradiciji i prirodno se nameću majkama iz tog područja. Zapadni je dio svijeta također prihvatio nošenje kao jedan od načina brige o djeci, ali ne kao nešto prirodno urođeno, već se ono nametnulo putem škola, radionica i tečajeva.

Slika 5: Nošenje beba i djece u Slovačkoj

(Izvor: Nošenje beba (i djece), dostupno na:

<https://nosenjebeba.com/2016/08/11/tradicionalno-i-moderno-nosenje/>

4.3. Prednosti nošenja beba i djece

Prilikom nošenja stvara se jedna posebna veza, sigurnost i pravilno držanje beba i roditelja. Nošenje omogućava ispravno držanje bebe ili djeteta čime se potiče pravilan razvoj kralježnice i kukova. Preporučljivi položaj u kojem se bebe, odnosno djeca, nose je položaj u obliku slova „M“. Beba ili dijete kukovima i nogama u takvome je položaju na roditelju da nalikuje slovu „M“, a kralježnica je blago savinuta poput slova „C“. Time se također postiže i pravilan psihomotorički razvoj.²¹ Velikom prednošću ističe se i sama činjenica da je beba devet mjeseci rasla i razvijala se u majčinom trbuhu te da je sasvim prirodno da se beba nosi. Bebe i djeca teže za sigurnošću, blizinom i toplinom roditelja. Znanstveno je dokazano da naše tijelo prilikom zagrljaja luči hormon ljubavi i sreće, poznatiji kao oksitocin, što predstavlja još jedan pozitivan argument zašto nositi djecu. Pedijatri i psiholozi ističu kako bebe koje su nošene do osmog mjeseca starosti uživaju njegove višestruke pozitivne strane. Osobito im se stimuliraju senzomotorička osjetila što doprinosi napretku i razvoju u zdravo i zadovoljno dijete. Osim spomenutog, majka i dijete nošenjem ostvaruju bolju komunikaciju, dijete se potiče na razgovor, promatranje okoline,

²¹ A. Bakoš: *Nošenje beba u nosiljci ili babywearing pospješuje pravilan razvoj i umiruje bebu*, 10.03.2016., dostupno na: <http://klinfo.rtl.hr/djeca-2/bebe/nosenje-beba-u-nosiljci-babywearing-pospjesuje-pravilan-razvoj-i-umiruje-bebu/> (pristupljeno 1.6.2017.).

pjevanje, a to prilično često rezultira time da nošena djeca brže progovaraju od svojih vršnjaka koji nisu nošeni.

U tekstu „Prednosti nošenja djeteta“ na portalu *Roditelji.hr* ističe se zanimljivost da bebe iz Afrike nošene s raširenim nožicama na majčnim leđima pomoću marama manje obolijevaju od displazije kukova. To je potvrdio i njemački dječji ortoped Hefti koji ističe kako bebe prirodno imaju skvrčene kukove i kralježnicu zbog položaja u kojem su bili prethodnih devet mjeseci te da se nakon njihova rođenja oni ne smiju ispravljati. Ono što se svakako može zaključiti jest da se nošenjem razvijaju motoričke vještine, potiče socijalizacija i omogućava jednostavno kretanje. Ekonomičnost i poticanje samostalnosti samo su neki od argumenata zašto nositi bebu, odnosno dijete.

4.4. Vrste nosiljki

Bebe i djecu moguće je nositi u nekoliko vrsta nosiljki koje su se tijekom godina nošenja ukorijenile u praksi. Neke od nosiljki su:

- *klokanica*, nosiljka s kopčama;
- *mei tai*;
- *sling*;
- marama.

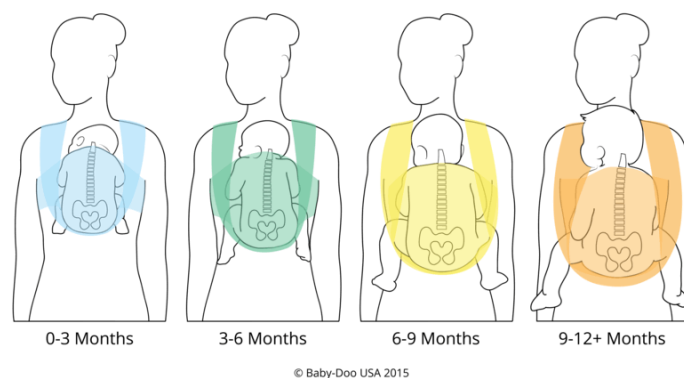
Klokanica (nosiljka s kopčama) se najčešće povezuje s *mei tai* nosiljkom, ali kao njezina naprednija verzija s obzirom na to da se može staviti na nosača pomoću kopči. Prednost je *klokanice* ta da ima pojas za struk te na tom pojasu beba ili dijete sjedi čime se težina raspoređuje na kukove nosača. Potrebno je naglasiti da postoje ergonomski ispravne i ergonomski neispravne nosiljke, a najčešće se razlikuju prema bazama, odnosno pojasu na kojem dijete sjedi. Najpoznatije ergonomski ispravne nosiljke koje se ističu na tržištu su one proizvođača *Ergobaby* čime se roditeljima nosačima omogućava držanje djeteta u ergonomski ispravnom položaju u obliku slova „M“. *Sling* marama prepoznatljiva je po tome što ide kružno oko tijela nosača te se beba, odnosno dijete, nosi u komadu tkanine, koji je poput marama, i steže se uz pomoć metalnog prstena. Namijenjena je nošenju od rođenja, omogućava nošenje

na boku ili ravno na prsima nosača. *Sling* ima jedan nedostatak, a to je da se težina bebe, odnosno djeteta, ne raspoređuje ravnomjerno te automatski nije pogodan za duže šetnje ili za osobe koje imaju problema s leđima. *Mei tai* potječe iz Azije i nosiljka je koja se sastoji od četvrtastog panela iz kojeg izvire dugačke trake od tkanine. Ona se veže oko nosača pomoću tkanina kao pregača, bebina leđa prekrivena su četvrtastim dijelom nosiljke te dvije trake koje se postavljaju na nosačeva ramena i leđa. *Mei tai* ima prednost što se težina raspoređuje po nosačevu cijelu tijelu, od ramena do kukova, a jedina je zamjerka ta što nije namijenjeno novorođenčadi. Moguće da je zbog svoje jednostavnosti marama najzastupljeniji oblik nosiljke. Sastoji se od komada platna dužine najčešće pet metara koje se potom mota oko nosačeva tijela te se u nju lako može staviti beba ili dijete. Marama se najčešće koristi odmah od rođenja bebe pa sve dokle to nosaču omogućava težina bebe. Ništa od navedenog nije teško i neće potaći to da se beba razmazi, stoga se zaključuje kako nošenje ima veliku prednost i ulogu u suživotu roditelja i djece.²² Važno je napomenuti kako period nošenja djece traje od njihova rođenja pa sve do treće godine života, stoga je potrebno smireno i samosvjesno pristupiti samom načinu nošenja, educirati se čim više, savjetovati sa stručnim osobama i oslušivati svoje dijete. Time će se postići uzajamno povjerenje i zadovoljstvo između roditelja i nošene djece.

4.5. Nošenje beba i djece u Americi, Indiji i Hrvatskoj

Sjedinjene Američke Države uvelike promiču i ističu koliko je nošenje beba i djece značajno za pravilan rast i razvoj, ali i povezanost s roditeljima. *Baby-Doo* ističe kako je nošenje vrlo važno upravo zato što se mnoge promjene (osobite one psihofizičke i motoričke naravi) kod djece odvijaju upravo u njihovoj prvoj godini života. Iznimno je važan pravilan položaj prilikom nošenja zbog razvoja kralježnice od najranijih dana bebe, stoga je bitno bebu nositi u ergonomski ispravnoj nosiljci. S obzirom na to da se bebe rađaju s kralježnicom u obliku slova „C“ koja potom s vremenom poprima oblik slova „S“, izrazito je važan pravilan razvoj mišića koji podupiru kralježnicu. U nastavku je prikazan razvoj kralježnice kod beba kako ga donosi *Baby-Doo*.

²² *Nošenje djece*, Anavie.net, 18.6.2015., dostupno na: <http://anavie.net/nosenje-djece-babywearing-za-pocetnike/> (pristupljeno 5.6.2017.).

Slika 6: Pravilno nošenje

(Izvor: Baby-Doo, *Babywearing in the first year*, dostupno na: <http://www.babydoousa.com/babywearing-in-the-first-year/>, pristupljeno 5.6.2017.)

Na slici je prikazano nošenje beba po mjesecima razvoja podijeljeno na četiri faze:

1. faza (razdoblje 0 – 3 mjeseca): bebe zahtijevaju najviše potpore za kralježnicu dok ne počnu samostalno držati glavicu, stoga je bitno da kralježnica ima potpunu podršku zbog nerazvijenosti mišića koji ju okružuju. Najbolje nosiljke u ovoj fazi su marame i *ring slingovi* jer se mogu podesiti prema bebinom obliku tijela.
2. faza (razdoblje 3 – 6 mjeseci): bebama u tom razdoblju jača gornji dio tijela i mišića oko kralježnice koji pomažu pravilnom držanju glave, kralježnica se polako počinje mijenjati iz oblika slova „C“ prema obliku slova „S“. Pomicanje glave u tom je razdoblju čvrsto i kontrolirano, ali bez obzira na to bebama je potrebna potpora za srednji dio kralježnice i lumbalnog dijela. Preporučene nosiljke za ovo su razdoblje tkane marame i *ring slingovi*.
3. faza (razdoblje 6 – 9 mjeseci): poseban je naglasak na srednjem dijelu kralježnice koji se razvija i jača kako bi dijete moglo samostalno sjediti bez potpore drugih. U toj je fazi moguće nositi dijete na leđima ili u bočnom položaju pomoću nosiljke.
4. faza (razdoblje 9 – 12 mjeseci): u ovom razdoblju dijete počinje raditi prve korake, hodati, glavnu ulogu ima lumbalni dio leđa, kralježnica poprima

konačan oblik slova „S“, mišići tijela dovoljno su jaki i razvijeni da samostalno podupiru cijela leđa, odnosno kralježnicu.

U Americi postoje brojne udruge koje potiču nošenje i educiraju o nošenju beba i djece. Jedna od poznatijih internetskih stranica na kojoj je moguće pronaći sve važne informacije o nošenju svakako je *Babywearing International* kojoj je moguće pristupiti putem internetske adrese <https://babywearinginternational.org>. Ovdje se nalazi definicija nošenja, dodatna objašnjenja i načini na koje je najbolje nositi bebu te nadolazeći događaji vezani uz edukaciju o nošenju.

Tradicija nošenja beba i djece u Indiji potječe u prvom redu iz potrebe da žene koje su bile primorane raditi u poljima, dućanima ili na tržnicama sa sobom nose djecu koju nisu imale kome ostaviti. Nošenje djece u Indiji prvenstveno se veže uz siromašni sloj društva. Najpoznatiji oblici nosiljki, prije nego su se pojavile *klokanice*, bile su *sling* marame i marame tkane od bambusa. Osim u poslovnim aktivnostima, žene su djecu nosile u svim prilikama, tijekom kupovine, kuhanja ručka, izvršavanja obiteljskih obaveza, putovanja i slično.²³ Stav o nošenju beba i djece mijenjao se tijekom godina i u Indiji pa se tako sve manje mogu čuti mišljenja da žene koje nose djecu pripadaju siromašnom sloju, a one koje imaju kolica bogatijem. Došlo je do modernizacije nosiljki zahvaljujući dostupnosti nosiljki s kopčama (*kolokanica*) i na tržištu u Indiji. Jedna od njih je i Rashmee, kreatorica *Anmol Wrap* nosiljke. *Anmol Wrap* nosiljka doslovno znači dragocjena, a toliko je dragocjena da je moguće vidjeti i muškarce u Indiji kako u njima nose djecu, naročito u metroima i centrima što upućuje na to da se percepcija o nošenju djece promijenila i još se uvijek mijenja. *Anmol Wrap* nosiljka načinjena je od vrlo rastezljivog pamučnog materijala i upravo je zbog toga pogodna za nošenje od rođenja do faze u kojoj dijete počne hodati.²⁴

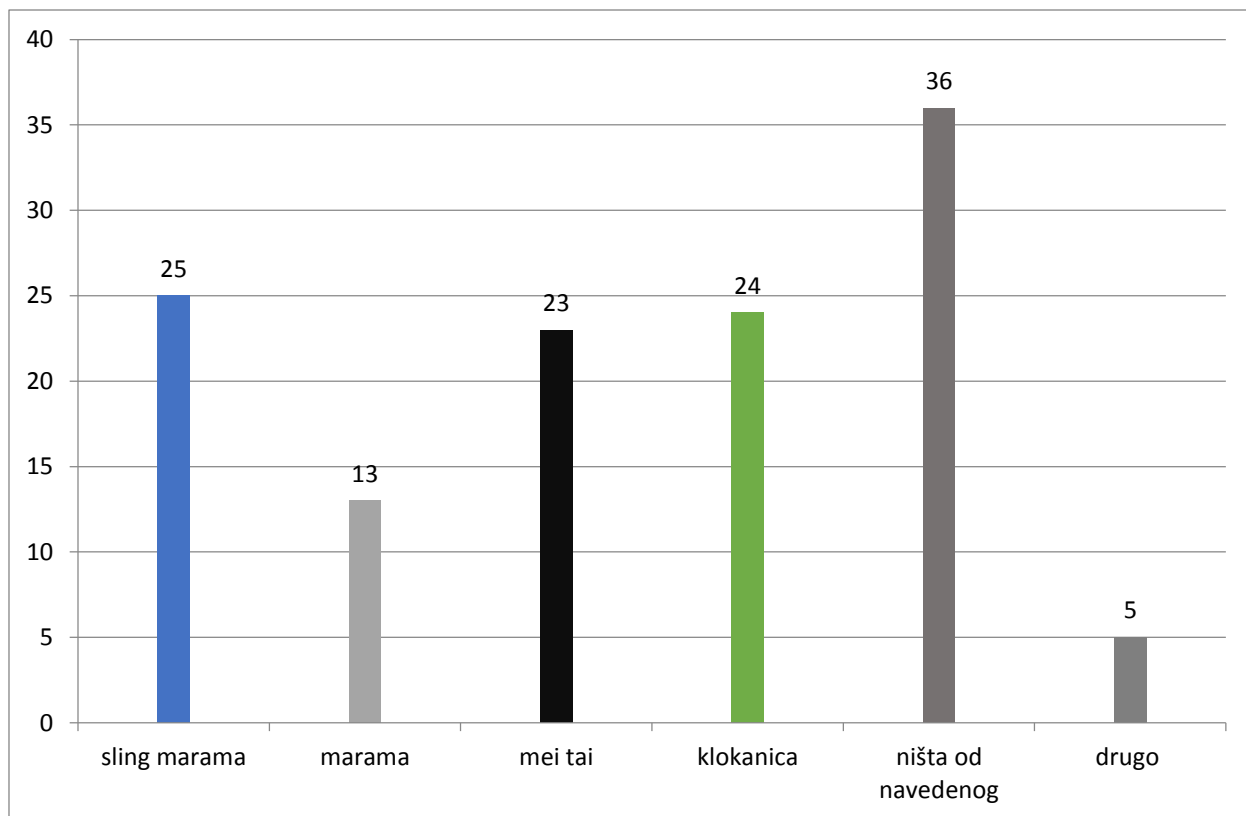
Nošenje beba i djece u Hrvatskoj u zadnjih je nekoliko godina medijski popraćeno u raznim emisijama o bebama i djeci. U vezi s tim moguće je pronaći članke, različita mišljenja, debate, grupe i slično na raznim portalima, forumima i

²³ Amita Daniel, *Carrying on the tradition*, 7.6.2015., dostupno na: <http://www.thehindu.com/features/metroplus/society/carrying-on-the-tradition/article7289433.ece> (pristupljeno 5.6.2017.).

²⁴ A. McMahon, *Babywearing in India - Indian – made Anmol Wrap*, 11.7.2014., dostupno na: <http://attachedmoms.com/babywearing-india-indian-made-anmol-wrap/> (pristupljeno 5.6.2017.).

društvenim mrežama. U većim gradovima diljem Hrvatske provode se radionice na temu nošenja djece, roditelje se uči kako praktično vezati maramu ili *klokanice*, kako pravilno staviti bebu ili dijete u njih. Potiče se osviještenost o povezivanju roditelja i djeteta putem nošenja, ali i ukazuje na negativne aspekte poput mogućnosti gušenja ukoliko beba ili dijete nije pravilno postavljeno u nosiljku. Unatrag nekoliko godina u Hrvatskoj je moguće izmjenjivati iskustva, ali i prodavati ili mijenjati nosiljke zahvaljujući ambicioznim mamama koje su oformile grupu na *Facebook*-stranici pod nazivom *Nošenje djece (Babywearing)*. Prema tome vidljivo je koliko se nošenje djece populariziralo i kod nas u odnosu na vrijeme kada se kao i u Indiji nošenje poistovjećivalo sa siromašnim slojem.

Marina Knežević Barišić u knjizi „Mama zna najbolje (i tata)“ u posebnom poglavlju *Nošenje beba* naglašava stavove i iskustva mama u Hrvatskoj na tu temu. Najčešće je situacija takva da kada novorođenče dođe iz rodilišta dolaze savjeti sa svih strana od kojih su neki dobronamjerni, a neki malo manje. Tako se često može čuti i savjet „Nemoj previše nositi dijete, naviknuti ćeš ju/ga na ruke pa će biti problema.“ Ono što je svakako ironično u tome jest upravo to što je bebama prirodno da se nose, naročito zato što su do rođenja boravile devet mjeseci u majčinom truhu. Činjenica jest da je svaka beba jedinka za sebe te će se neke željeti nositi više, neke manje, a neke neće uopće imati potrebu za time. Djeca vole osjetiti prisutnost i blizinu svojih roditelja, a najviše je osjete dodirom kože o kožu, odnosno kada su nošena. U prvim mjesecima bebinog života, zbog kralježnice, njezina pravilna razvoja, kao i za pravilan razvoj zdjeličnih kosti, preporuča se korištenje *sling* marama ili *mei tai* nosiljki zbog njihove mekoće i mogućnosti prilagodbe bebinu tijelu. Zahvaljujući spomenutoj knjizi, napravljeno je istraživanje na temu nošenja beba i djece.

Slika 7: Jeste li dijete nosili u nekoj od nosiljki?

Zbog mogućnosti izbora više odgovora zbroj postotka može biti viši od 100.

(Izvor: Knežević Barišić, M., *Mama zna najbolje (i tata)*, str. 245.)

Na priloženom se grafikonu vidi da se sve više roditelja odlučuje za nošenje djece, ali isto tako da postoji onaj dio roditelja koje još treba osvijestiti u vezi te teme. Od roditelja koji nose djecu najveći postotak njih koristi *sling* maramu, vjerojatno zbog lakoće stavljanja i praćenja linije tijela roditelja i bebe. Nakon *sling* marame, omiljene su *mei tai* i *klokanica*, pretpostavlja se zbog sigurnosti koje pružaju kopče kojima se pričvršćuje za tijelo nosača.

4.6. Dobrobiti nošenja beba i djece

Kao što je već nekoliko puta istaknuto, zaključuje se kako je nošenje stoljećima poznato u svim dijelovima svijeta i da bebe i djeca u tome uživaju. Portal *Tabita* donosi nekoliko razloga zašto je dobro nositi bebe i djecu.

1. *Djeca i bebe koja se nose manje plaču i sretnija su.* Pedijatri iz Montreala 1986. godine proveli su istraživanje na uzorku od 99 parova beba i majki te iznijeli svoja mišljenja i rezultate. Parovi beba i majki bili su podijeljeni u dvije grupe. U prvoj su grupi majke imale nosiljke i zadatak im je bio nositi bebe tri sata više nego što je bilo uobičajeno nošenje, bez obzira na to jesu li bebe uplakane, dobre volje ili samo nemirne. Druga grupa bila je ona koja nije nosila bebe niti je dobila bilo kakve upute vezane uz nošenje. Obje grupe testirane su u vremenskom periodu od šest tjedana, a dobiveni su slijedeći rezultati: prva je grupa beba, one koje su nošene dodatno vrijeme od uobičajenog, za 43% manje plakala od druge grupe u kojoj bebe nisu bile nošene. Osim pedijatara, mišljenje vezano uz ovo istraživanje dali su i antropolozi koji kroz putovanja diljem svijeta istražuju običaje raznih kultura vezane za njegu beba i djece te se složili da kulture koje njeguju običaj nošenja beba i djece imaju sretniju i zadovoljniju djecu, bebe koje ne plaču ili ako i da u znatno manjim postocima od onih koje nisu nošene. Istraživanjem je zaključeno kako zapadne kulture bebin plač mogu mjeriti u satima dok je slučaj drugih kultura, u kojima se bebe nose, plač mjerljiv u minutama.
2. *Bolji probavni sustav.* Kolike, „bljuckanje“, pelenski osip i refluks najčešće su pojave kod beba koje nisu u doticaju sa roditeljima, ne nalaze se u njihovu vidnu polju ili ih jednostavno ne osjećaju, te se kao posljedica javlja beba koja je nervozna i učestalo plače. Spomenuto je, a i dokazano, da pažnja i dodirivanje bebe imaju pozitivan utjecaj ne samo na opće psihofizičko stanje bebe, već i na njezin probavni sustav i otklanjanje navedenih smetnji.
3. *Razvijanje motorike, kukova i mišića beba i djece.* Prilikom rođenja sva su djeca sklupčanog oblika stoga im je u početnim mjesecima nelagodno ukoliko

se pokušaju ispravljati. Zahvaljujući nošenju, stimulira se pravilan razvoj i rast kralježnice, ali i kukova, odnosno zglobnih čašica. Plač je jedan od najvećih stresova koje beba doživljava, a nošenjem se znatno smanjuje zbog pokreta tijela nosača, zvukova kao što su disanje i otkucaji srca, što su bebe zapamtile još iz majčinog trbuha. Mnogi pedijatri mišljenja su kako bebe i djeca koja su nošena dobivaju više na težini i brže rastu.

4. *Mentalni razvoj beba i djeteta koji su nošeni.* Godine 1986. dr. Hunziker proveo je studiju o bebama i djeci koja su nošena i efektima vezanima uz to. Ciljna skupina bile su bebe i djeca koja su nošena tri sata više puta dnevno. Dr. Hunziker utvrdio je na temelju istraživanja da takva djeca više vremena provode u stanju tihe budnosti u kojem više uče. Upravo su tada bebe najzadovoljnije jer im se omogućuje komunikacija i praćenje okoline čak i dok spavaju čime se upućuje da nošena djeca imaju bolje razvijen vid i sluh. Ističe se kako u marami ili *klokanici* beba ili dijete imaju pregled od 180 stupnjeva te izravan vizualni kontakt s majkom oči u oči. Može se zaključiti kako se nošenjem stimuliraju sva osjetila kod bebe.
5. *Razvoj emotivne inteligencije, prilika za učenje, poticanje govora.* Zbog osjećaja sigurnosti stvara se povjerenje prema roditeljima koji nose bebe i djecu. Sukladno tomu nošena djeca imaju puno više samopouzdanja, spoznaju prije sami sebe i svoje mogućnosti, kao i samostalnost koju stječu. Stimulacija kod nošene djece direktno utječe na živčane stanice, odnosno mozak i njegov razvoj. Nošena djeca zaštićena su od neželjene okoline koja može negativno utjecati na razvoj živčanih stanica. To je itekako bitno jer su djeca kao male bebe „upijajuće spužve“ te njihov mozak pohranjuje pozitivne i negativne situacije. Osim razvoja emotivne inteligencije, nošenjem se potiče i razvijanje govora upravo zato što se beba ili dijete nalazi u razini nosačevih usana i lica pa često oponašaju mimiku roditelja.

Kao zaključak može se reći da nošenje ima više pozitivnih nego negativnih strana (kao što je ona da će si nošenjem bebe ili djeteta roditelj stvoriti problem). Nošenjem se potiče povezanost roditelja i djeteta, u nosećem položaju dijete vidi i čuje isto što i

roditelj, opažanje im je u razini roditeljeva opažanja, prate način disanja roditelja te sve navedeno upućuje na to da je komunikacija roditelja i djeteta češća nego kada je dijete u kolicima.²⁵

²⁵ *Zašto nositi bebu?*, Tabita, dostupno na: <http://dodoty.com/zasto-nositi-bebu/> (pristupljeno 26.6.2017.).

5. ZAKLJUČAK

Jasno je da su teme vezane uz odgoj i kulturu nepresušne, pogotovo ako im se doda još jedan element poput nošenja beba i djece kao što je to učinjeno u ovom radu. Sve što je napisano, plodan je teren za dodatna istraživanja i proučavanja, ali je važno naglasiti kako sva tri elementa rada svoje korijene vuku duboko u prošlost. Odgoj i kultura međusobno se isprepliću i nadopunjuju kroz različite epohe, počevši od Darwinove teorije nastanka svijeta, biblijskog postanka muškarca i žene, viktorijanskog doba, industrijalizacije pa sve do danas. Time se može zaključiti kako nijedna osoba kao pojedinac, ali ni zajednica, ne može biti izuzet od odgoja, odnosno kulture. Svaki čovjek stječe određene obrasce ponašanja zahvaljujući najužoj okolini u kojoj je rođen (obitelji), a iste te obrasce nadopunjuje tijekom godina obrazovanja, različitih vrta edukacije i usavršavanja uz pomoć vrtića, škole, fakulteta, radnog mjesta te ih prenosi dalje.

Kultura je pojam gotovo jednako star kao i odgoj, ističe običaje, navike, ideale i mišljenja različitih naroda i pojedinaca diljem svijeta. Te različitosti u ovome su radu prikazane na primjeru nošenja beba i djece. Vidljivo je kako u svim spomenutim narodima postoji praksa nošenja djece, ali je svaki provodi na svoj način ili ima određeni simbol vezan uz nošenje kojim se razlikuje i ističe od ostalih. Kako bi pojmovi kulture i odgoja opstali, potrebno je uložiti puno znanja i truda u mlade perspektivne ljude koji teže njihovu unapređivanju i prenošenju. Kultura i odgoj stječu se i prenose s koljena na koljeno, upoznaju se već pri rođenju. To je nešto poput osobnog imena i prezimena, identifikator po kojem se individua ističe među drugima. Stoga je iznimno važno njegovati običaje, ulagati u odgoj i kulturu kako bi oni i dalje opstali i prenosili se na mlađe generacije jer nemoguće je tumačiti jedno bez drugog.

Nošenje beba i djece nametnulo se kao logičan izbor za primjere na temelju kojih će biti objašnjeni pojmovi odgoja i kulture. Upravo na primjeru nošenja moguće je uvidjeti kako se godinama u raznim narodima odgoj i običaj nošenja beba i djece provodio na sličan način. Vidljivo je kako se iz generacije u generaciju njeguje način nošenja i unapređuje se zahvaljujući novim tehnologijama kako bi se olakšalo roditeljima koji se prvi put susreću s time. Nošenje je praksa koja se primjenjuje stoljećima. Neka od istraživanja pokazala su da se djeca rađaju tri mjeseca ranije u

odnosu na druge sisavce te da je upravo zbog toga važno nošenje kako bi se ostvario pravilan mentalni, psihofizički, motorički i emotivni razvoj. Mnogi pedijatri, patronažne sestre i doktori savjetuju mlade majke da je za najbolji kontakt bitan dodir kože o kožu koji omogućuje slušanje otkucaja majčinog srca, ali i održavanje tjelesne temperature stabilnom. To potvrđuje još jedan od razloga zašto je nošenje itekako važno nakon rođenja bebe.

Nakon svega iznesenoga može se zaključiti kako su odgoj i kultura od presudne važnosti za opstanak ljudske civilizacije i čovjeka uopće. Jedno bez drugoga ne funkcionira i besmisleno bi bilo razdvajati odgoj od kulture kada su međusobno toliko ovisni. Ono što je nužno jest edukacija i osviještenost pojedinaca i zajednice kao cjeline s ciljem očuvanja kulturne baštine i njezina prenošenja na nove naraštaje.

LITERATURA

Primarna literatura:

1. Deans, A. (2009.): *Vaša trudnoća*, Veble commerce: Zagreb
2. *Enciklopedija* (2006.), Mozaik knjiga, Tlacirarne Banska Bystrica: Slovačka,
3. Knežević Barišić, M. (2016.): *Mama zna najbolje i tata*, Planet Zoe: Zagreb, 2. izdanje
4. Vukasović, A. (2001.): *Pedagogija*, Hrvatski katolički zbor „MI“: Zagreb, 7. izdanje
5. Vukasović, A. (1977.): *Moralni odgoj*, Sveučilišna naklada Liber: Zagreb, 2. izdanje

Članci:

1. Ninčević, M. (2009.): *Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju: Drugi kao polazište*; u: *Nova prisutnost* 7 (2009), br. 1; str. 59. – 84.

Internetski izvori:

1. Amita Daniel, *Carrying on the tradition*, 7.6.2015., dostupno na: <http://www.thehindu.com/features/metroplus/society/carrying-on-the-tradition/article7289433.ece> (pristupljeno 5.6.2017.)
2. A. Bakoš, *Nošenje beba u nosiljci ili babywearing pospješuje pravilan razvoj i umiruje bebu*, 10.03.2016., dostupno na: <http://klinfo.rtl.hr/djeca-2/bebe/nosenje-beba-u-nosiljci-babywearing-pospjesuje-pravilan-razvoj-i-umiruje-bebu/> (pristupljeno 1.6.2017.)
3. Funkymem portal za bitne stvari, *Memi – virusi uma*, dostupno na: <https://funkymem.com/zones/saznajte-sve-o-memima> (pristupljeno 16.5.2017.)
4. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Hrvatska enciklopedija*, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34552> (pristupljeno 6.5.2017.)
5. M. Kopic, *Od odgoja do uzgoja*, 19.6.2011., dostupno na: <http://pescanik.net/od-odgoja-do-uzgoja/> (pristupljeno 7.5.2017.)
6. Naklada Slap, *Priroda kulture*, str. 1., dostupno na: <http://www.nakladaslap.com/public/docs/knjige/Kulturna%20antropologija%20-%20%20poglavlje.pdf> (pristupljeno 7.5.2017.)

7. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, *Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011. – 2015.*, dostupno na: http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/bastina/STRATEGIJA_BASTINE_VRH.pdf (pristupljeno 20.0.2017.)

Internetske stranice:

1. Anavie.net, *Nošenje djece*, 18.6.2015., dostupno na: <http://anavie.net/nosenje-djece-babywearing-za-pocetnike/> (pristupljeno 5.6.2017.)
2. Baby-Doo, *Babywearing in the first year*, 2015., dostupno na: <http://www.babydoousa.com/babywearing-in-the-first-year/> (pristupljeno 5.6.2017.)
3. McMahon, A., *Babywearing in India - Indian – made Anmol Wrap*, 11.7.2014., dostupno na: <http://attachedmoms.com/babywearing-india-indian-made-anmol-wrap/> (pristupljeno 5.6.2017.)
4. Ministarstvo kulture, *Kulturna baština*, dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (pristupljeno 20.5.2017.)
5. Nošenje beba (i djece), *Tradicionalno i moderno nošenje*, dostupno na: <https://nosenjebeba.com/2016/08/11/tradicionalno-i-moderno-nosenje/> (pristupljeno 1.6.2017.)
6. Roditelji.hr, *Prednosti nošenja djeteta*, 21.2.2012., dostupno na: <http://www.roditelji.hr/beba/0-3-mjeseca/1599-prednosti-nosenja-djeteta/> (pristupljeno 1.6.2017.)
7. Tabita, *Zašto nositi bebu?*, dostupno na: <http://dodoty.com/zasto-nositi-bebu/> (pristupljeno 26.6.2017.)

POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika	strana
Slika 1: Vrste odgoja.....	11
Slika 2: Podjela odgoja.....	13
Slika 3: Vrsta kulturne baštine.....	15
Slika 4: Nošenje beba, djece pomoću <i>Siol fagu</i>	19
Slika 5: Nošenje beba i djece u Slovačkoj.....	20
Slika 6: Pravilno nošenje.....	23
Slika 7: Jeste li dijete nosili u nekoj od nosiljki?.....	26